

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Svobodný přístup k informacím je jen iluzí

Čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS) mimo jiné říká, že právo na informace je zaručeno (odst. 1). A dále: státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti (odst. 5). Podmínky a provedení měl stanovit zákon, na který si občané České republiky museli počkat něco přes šest let

Čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS) mimo jiné říká, že právo na informace je zaručeno (odst. 1). A dále: státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti (odst. 5). Podmínky a provedení měl stanovit zákon, na který si občané České republiky museli počkat něco přes šest let. Zákon č. [106/1999](#) Sb., ve znění pozdějších změn a doplnění, o svobodném přístupu k informacím, byl přijat v roce 1999 a většina jeho ustanovení vstoupila v účinnost 1. 1. 2000 (u některých ustanovení, respektive u několika povinností zakotvených v § 5 a § 14 byla jejich účinnost odložena, a to od 1. 1. 2001 či 1. 1. 2002). Přestože zmíněný zákon působí již déle než rok, lze se oprávněně domnívat, že jedno z politických práv člověka, právo na informace (viz uvedený článek 17 LZPS), touto zákonnou úpravou bezproblémově, ústavně konformním způsobem zaručeno není. Speciální zákon č. [123/1998](#) Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků, o svobodném přístupu k informacím o životním prostředí, ponechme nyní stranou a soustředme se na onen prve uvedený, lex generalis, který má samozřejmě mnohem širší uplatnění v praxi a umožňuje všem fyzickým a právnickým osobám získávat poznatky o činnosti toho kterého správního úřadu a do jisté míry „spolukontrolovat“ veřejnou správu jako takovou.

Zmíněný zákon upravuje podmínky práva svobodného přístupu k informacím a stanoví základní podmínky, za nichž jsou informace poskytovány (§ 1). Avšak text zákona obsahuje podle mého názoru jeden závažný, byť na první pohled nenápadný nedostatek, který realizaci ústavně zaručeného práva velmi ztěžuje, ba dokonce i ohrožuje. Většina práv a povinností žadatele i povinného subjektu je zde sice upravena poměrně podrobně (podáním žádosti počínaje, jejím kladným či záporným vyřízením konče), avšak otázka hrazení nákladů je vměstnána do jediného paragrafu (§ 17). Uvedený fakt by sám o sobě nebyl tak zajímavý, kdyby se nejednalo o zásadní problém, jehož vyřešení může mít v konkrétním případě za následek to, že informace nemusí být poskytnuta.

Povinné subjekty (státní orgány a orgány územní samosprávy, které mají povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti) jsou v souvislosti s poskytováním informací oprávněny žádat úhradu ve výši, která nesmí přesáhnout náklady spojené s vyhledáváním informací, pořízením kopií, opatřením technických nosičů dat a s odesláním informací žadateli. Vzhledem k tomu, že celá oblast veřejné správy je ovládána zásadou hospodárnosti a peněžní prostředky určené pro činnost správních úřadů se pohybují v přísných limitech, nelze spravedlivě a rozumně požadovat, aby informace byly poskytovány bezplatně. Kromě ekonomického zhroucení celé soustavy správních úřadů by navíc hrozilo nebezpečí, že např. orgány obcí (obecní úřady) s minimálním počtem pracovníků by bezplatným vyřizováním velkého počtu žádostí mohly být v ostatní činnosti zcela ochromeny, respektive by kromě vyhledávání informací nedělaly nic jiného. I vzhledem k tomu, že poskytnuté informace mohou mít nemalou majetkovou hodnotu, bylo nutné stanovit, že žadatel musí nést náklady jejich vyhledání. Zejména pokud povinnému subjektu vzniknou zvýšené náklady dané tím, že úřad informace složitě získává od dalších orgánů, právních poradců, atd.

Sporné je však ustanovení § 17 odst. 3, podle kterého „povinný subjekt může podmínit vydání informací zaplacením úhrady nebo zálohy.“ Pokud správní úřad podle svého uvážení určí jako předpokládanou výši úhrady nebo zálohy jakoukoli částku (na základě nejednotných, úřad od úřadu se lišících sazebníků úhrad za provedené úkony) a jejím zaplacením podmíní vydání informace, musí žadatel tuto částku uhradit na každý pád. Nezaplatí-li, povinný subjekt se žádostí zabývat vůbec nebude a informace jednoduše neposkytne. K postupu předpokládanému v ustan. § 13 až § 16 (žádost, postup úřadu při vyřizování žádosti, rozhodnutí, odvolání) tak vůbec nedojde.

Lze namítnout, že zaplacení úhrady nebo zálohy může být v konkrétním případě nezbytné jako „zajišťovací prostředek“ před neseříznými žadateli, kteří by nákladně zjištěnou informaci odmítli převzít a zaplatit, či jako nutnost posílit zainteresovanost žadatele na celém, mnohdy složitým a finančně náročným procesu vyhledávání informací. Požadavek do jisté míry oprávněný, ale z hlediska ústavnosti silně nedokonalý a podezřelý. Zájem správního úřadu (ochrana před nezaplacením, snaha vyhnout se následnému vymáhání plateb) je zde stavěn nad ústavně zaručené právo jednotlivce. Ustan. § 17 odst. 3 ještě zvyšuje „sílu úřadu“, jako by nestačilo, že ve státní správě je správní úřad v nadřízeném, jednotlivce v podřízeném postavení, a úřad má na každý pád k dispozici dostatek mocenských prostředků, jak občana donutit k poslušnosti, k zaplacení. Že by v tomto případě přestávala státní (veřejná) moc sloužit všem občanům a občané sloužili jí? Ustan. § 17 odst. 3 může být úřadem zneužito (a v praxi se tak skutečně děje) k tomu, aby účinky zákona o svobodném přístupu k informacím vůbec nenastaly.

Zákon č. [106/1999](#) Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků, neumožňuje proti rozhodnutí o stanovení výše úhrady nákladů (a o podmínění vydání informací jejím zaplacením) podat opravný prostředek. Pokud tedy povinný subjekt sám, bez jakékoli zákonem předpokládané kontroly záměrně částku nadsadí, může tím omezit právo na informace „cestou faktickou“, pod jakousi pseudoekonomickou záminkou. Pro rozhodnutí o výši náhrady nepředepisuje zákon žádnou formu, a protože se na ustanovení § 17 nevztahuje správní řád, nelze uvažovat o řádných, ani o mimořádných opravných prostředcích, které správní řád obecně upravuje. Nepoužijí se ani příslušná ustanovení občanského soudního řádu o soudním přezkumu rozhodnutí orgánů veřejné správy, neboť z hlediska práva zde vlastně o žádné rozhodnutí nejde (byť má určení výše úhrady v praxi zásadní vliv), a proto by byla žaloba bezpředmětná.

Nezbývá mi než konstatovat, že naznačený stav odporuje zásadám právního státu zejména tím, že na neformálním rozhodnutí orgánu veřejné správy fakticky závisí, zda jednotlivce se svého ústavně zaručeného práva domůže či nikoliv. Zdá se, že je tím porušena zásada přezkoumatelnosti rozhodnutí ve veřejné správě, avšak vzhledem k výše uvedenému (přezkoumat lze pouze takové rozhodnutí, které má určitou právem předpokládanou formu) máme před očima učebnicový příklad zastřehého a pro demokratický právní stát, založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana, nebezpečného útoku „obyčejného“ zákonodárce na ústavní pořádek České republiky.

Do budoucna je tedy naprosto nezbytné, aby se ustanovení § 17 zák. č. [106/1999](#) Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků, zásadním způsobem změnilo, zejména aby byl vypuštěn odst. 2 tohoto paragrafu. Zákon by měl též stanovit formu, ve které bude napříště vydáváno rozhodnutí o výši úhrady nákladů, a umožnit žadateli podat proti rozhodnutí opravný prostředek. O podmíněnosti vydání informací zaplacením úhrady nebo zálohy nemůže být řeč - v opačném případě by musel jako negativní zákonodárce zasáhnout Ústavní soud.

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Nový daňový režim ESOP v České republice od roku 2026. Posun k ekonomické realitě a mezinárodním standardům?](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [10 otázek pro ... Barboru Paclíkovou](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)